

Мартинишин В.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ*

Кравчук В. М.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОБ'ЄКТ ЧИ СУБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН

Постановка проблеми. Визначення статусу штучного інтелекту (надалі - ШІ) у правовідносинах стає ключовою проблемою у сучасному світі. Питання полягає в тому, чи має ШІ власні права та обов'язки, чи він лише інструмент у руках людей. Це ставить під сумнів не лише правові, але й моральні аспекти використання та розвитку ШІ. Як забезпечити відповідальність за його дії та захист прав людини у контексті швидкого технологічного прогресу?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стрімкий розвиток технологій ШІ у сучасному світі ставить питання про його правосуб'єктність, чи є він об'єктом чи суб'єктом правовідносин. Цим питанням переймаються як зарубіжні вчені Крістофер Хернес, Нік Бостром, так і наші вітчизняні науковці Зозуляк О.І. (2022) [1], Парамонова О.Ю. (2023) [2], Варава О.І. (2023) [2], Стефанишин Н.М. (2023) та Схаб-Бучинська Т.Я. (2023) [3], Щербина Б.С. (2021) [4] та ін.

Мета публікації є аналіз актуальної проблеми визначення статусу штучного інтелекту у правових відносинах та спонукання до дискусії щодо регулювання використання його потенційних прав та обов'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання визначення штучного інтелекту об'єктом чи суб'єктом цивільних правовідносин є, водночас, актуальним та дискусійним. Адже, з огляду на те, як ми визначаємо ШІ у реальних правовідносинах, залежить і те, чи буде ШІ їх учасником та наділятиметься певними правами чи буде ШІ об'єктом правовідносини щодо якого укладатимуться відповідні договори тощо [3].

Ефективність, інноваційний характер здійснення діяльності з використанням штучного інтелекту (роботів) вказують на суттєві переваги у їх використанні та обумовлюють потребу проведення досліджень з метою розробки правничих підходів, на основі яких вдасться запровадити якісне правове регулювання у цій сфері. Справді, дослідження правових аспектів штучного інтелекту в площині його закріплення в рамках національного законодавства для науковців проблема не нова, це питання ось уже кілька років доволі активно розкривається вченими-представниками різних галузей права. Але якщо раніше питання ставилися щодо потреби юридичного закріплення такого явища як штучний інтелект загалом, то на сьогодні з цього приводу формуються певні концепції, які розкривають відповідне бачення щодо вектора розвитку законодавства у цій сфері, є напрацьовані конкретні підходи [1].

Варто наголосити також, що вчені погоджуються з тим, що питання штучного інтелекту потребують регламентації саме в межах цивільного законодавства. Як відзначають дослідники, основним критерієм, який би

дозволив здійснити видову ідентифікацію предмета і віднести його до штучного інтелекту є володіння когнітивними функціями інтелекту людини – логічне мислення, навчання та самовдосконалення. Власне, якраз сукупність функціональних властивостей інтелекту дозволяють науковцям розмежовувати його на два види: слабкий (виконує когнітивні завдання через заздалегідь написаний алгоритм дій, без відхилення від нього) та сильний (здатний до самостійного навчання та мислення через постійне самопрограмування на основі оновленої бази отриманого матеріалу) [1].

Правовий статус ШІ не може бути отриманий з моделі фізичної особи. Оскільки тоді робот буде мати права людини – право на гідність, недоторканність, винагороду, громадянство і т.д. Це суперечить Хартії основних прав ЄС і Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а тим паче і з моделі юридичної особи, оскільки вона передбачає наявність людей, які представляють її та керують нею [2].

Останнім часом концепції щодо окреслення сутності штучного інтелекту в рамках приватного права включають у себе: а) теорію суб'єкта правовідносин; б) теорію об'єкта правовідносин; в) компромісну теорію, яка по суті є поєднанням суб'єктно-об'єктної теорії.

Теорія суб'єкта щодо штучного інтелекту пов'язується із використанням щодо нього терміна «електронна особа». Науковці, які висловлюють саме таке бачення щодо штучного інтелекту, наголошують на наявності окремих суб'єктивних прав та обов'язків у такої особи та цивільної правосуб'єктності загалом. Так у доктрині цивільного права йдеться про те, що для електронної особи характерною є цивільна правосуб'єктність, а, отже, є усі підстави вважати, штучний інтелект суб'єктом цивільного права. Як аргумент на користь цієї позиції наводяться тези, пов'язані із цивільною правосуб'єктністю юридичних осіб, які не мають природної волі. Опираючись на ст. 2 ЦК України, у цивілістиці пропонується розуміння сутності роботів зі штучним інтелектом, як «квасіюридичної особи», чи, «еквіваленту юридичної особи». Юридична особа» сама по собі є фікцією, що дозволяє визначати її ознаки, вимоги до правового статусу, застосовувати у необхідних фактах «подвійну» фікцію тощо.

Пропонується також до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи включити також «кіберздатність – здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері» [1]. При цьому «кіберздатність» можна реалізувати не лише через правочини, а й через юридичні вчинки в рамках спеціальної правосуб'єктності роботів з ШІ.

Крістофер Хернес підкреслив, що «якщо штучний інтелект повинен нести юридичну відповідальність за свої дії, то він повинен мати фізичну, юридичну та цифрову ідентичність, що означає, що він подібний до людини. З цього випливає, що якщо штучний інтелект має юридичні обов'язки, як і фізична особа, то він повинен мати аналогічні юридичні права. Якщо ж ми беремо за основу для штучного інтелекту правоздатність фізичної особи, то варто зазначити, що є характерними рисами правоздатності людей, зокрема це невідчужуваність правоздатності, рівність правоздатні серед усіх фізичних осіб, неможливість її обмеження, окрім випадків та в порядку, які передбачені законом» [4].

Сприйняття юридичною спільнотою і суспільством концепції штучного інтелекту як суб'єкта права може нести неконтрольовані непередбачувані за

своїми наслідками результати, вказуючи на потребу адекватного регулювання відносин у цій сфері, наголошуючи також на тому, що пошук юристів-теоретиків і практиків, дискусії на цю тему мають відбуватися постійно, з урахуванням швидкості технічного та інформаційного прогресу [1].

Визначення штучного інтелекту суб'єктом цивільних правовідносин є доволі спірним в сучасній цивілістиці. Оскільки, з теорії права відомо, що суб'єкт правовідносин наділений суб'єктивними правами, здатен виконувати юридичні обов'язки та нести юридичну відповідальність у випадках передбачених законом. Такими суб'єктами виступають фізичні особи, юридичні особи та держава (через створені органи державної влади, що є суб'єктом публічного права) [3].

Якщо характеризувати теорію об'єкта, то очевидно, що на її користь виступає основна аргументація. Як слушно вказують вчені, аргументами на користь того, що штучний інтелект за своєю природою тяжіє до об'єктів правовідносин чи інструментів їх здійснення є такі: 1) це результат діяльності людини, щодо якого у особи виникають певні права і обов'язки; 2) з огляду на положення Резолюції Європарламенту №2015/2103, суб'єктом притягнення до відповідальності за шкоду, заподіяну штучним інтелектом, пропонується встановити не електронну особу; 3) це річ, якою власник має право володіти, користуватися та розпоряджатися, як і будь-яке інше майно.

Оскільки штучний інтелект виступає результатом інтелектуальної технологічної діяльності людини, адже є сконструйованим людиною пристроєм або комп'ютерною програмою, є усі підстави розглядати його правову природу з позицій права інтелектуальної власності. Саме розкриття специфічних рис штучного інтелекту в рамках інституту права інтелектуальної власності сприятиме його відмежуванню від суміжних категорій та правому захисту через інструментарій якраз права інтелектуальної власності. Є усі підстави розглядати дане питання і у рамках цивільно-правового інституту, що врегульовує відносини з використанням джерела підвищеної небезпеки. Справді, саме в межах цього інституту йдеться про посилену відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки, принцип відповідальності без вини у цій сфері тощо. Звідси можна дійти висновку, що ШІ все ж таки є об'єктом правовідносин [1].

Визначення правосуб'єктності досі залишається відкритим через те, що прирівняти ШІ до живих істот не є можливим, адже біологічно штучний інтелект і роботи не живі та позбавлені емоцій та чутливості на сьогоднішньому етапі розвитку. І щоб захистити людину від шкідливих наслідків, які можуть бути завдані штучним інтелектом, більшість науковців пропонує розглядати штучний інтелект як об'єкт цивільних прав. Більше того, вони обґрунтовують, що є всі підстави сприймати штучний інтелект як продукт (товар). Застосування технологій штучного інтелекту сьогодні, зокрема у таких сферах, як медицина або державне управління, показує, що це не просто об'єкт, а «об'єкт цивільних прав правового режиму джерела підвищеної небезпеки» [4]. Це роблять для кращого захисту прав користувачів технологій штучного інтелекту. Однак, Щербина Б.С. та Ткаченко В.В. не погоджуються з таким урегулюванням у зв'язку з тим, що прогнозовано, з часом, ШІ зможе усвідомлювати та керувати своїми діями, а тому перестане бути комп'ютерною програмою або програмою, пов'язаною з певним механізмом. І з цього

дослідники роблять висновок, що штучний інтелект стане право-, діє-, деліктоздатним суб'єктом, котрий прийматиме рішення щодо себе, свого існування та в умовах невизначеності накопичуватиме знання з власного досвіду та досвіду інших осіб, собі подібних та самих людей. «Якщо прийняти це зауваження, то штучний інтелект ніяк не може бути об'єктом, щодо якого укладаються угоди між людьми» [4]. У цьому полягає компромісна теорія сутності штучного інтелекту.

Висновки. Зібравши та проаналізувавши всю інформацію можна дійти висновку, що наразі питання про правосуб'єктність штучного інтелекту перебуває в процесі вирішення, гостро також стоїть і питання розробки законодавства, яке б регулювало правовий статус ШІ у правовідносинах, його права та обов'язки. Вирішення цих питань вимагає комплексного підходу, який враховуватиме як правові, так і моральні аспекти використання штучного інтелекту. Зокрема, необхідно розробити ефективні механізми регулювання, які забезпечать відповідальність за дії ШІ та захист прав людини у новітньому цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Зозуляк О.І. Штучний інтелект як об'єкт цивільно-правового регулювання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. В. П. Маслової. лютий 2022. Харків. 2022. С. 95-102.
2. Парамонова О.Ю., Варава І.П. Місце штучного інтелекту в системі права. *Юридичний вісник НАУ Сер. Повітряне і космічне право.* 2023. №3. С. 73-80.
3. Стефанишин Н.М., Схаб-Бучинська Т.Я. Штучний інтелект в системі об'єктів цивільних прав. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2023. №3. С. 126-131.
4. Щербина Б.С., Ткаченко В.В. Штучний інтелект як суб'єкт цивільного права. *Юридичний вісник НАУ Сер. Повітряне і космічне право.* 2021. №1. С. 142-148.

Кульба Д.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор
права Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права та
конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету,
Заслужений юрист України
Кравчук М. В.*

ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Проведення дослідження та аналізу правової політики в Україні є важливим напрямком суспільного розвитку. Оскільки її